

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԿՐՈՆԱԿԱՆ — ԲԱՐՈՑԱԿԱՆ

1. ԱՆՆԵՐՆԻ ՄՆԴԱԶԸ	Կ. Վ.	435
2. ԲՈՒԹԵԱՆ ԽՆՋԵՐ ՆԿԱՏՈՒՄԻՆ ԵՐ ԵՆ ՄԻՆԻՍԿԱՆ	Կ. Վ.	435
3. ԵՆԴՆԵՑԱՆԱՆ ԶՐՈՒՆԴՈՒՆ	Ն. Զ.	469

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ — ՊԵՏԱԿԱՆ

4. ԳՐԱԿԱՆ (ԲԱՆԱՏՈՒՆԴՈՒԹԻՒՆ) Յ. ՅՈՒՄԱՆԻԱՆ	468
4. ՀԱՄԱՄ ԱՐԵՎԵՐԻ Կ. ԿՈՍՏԱՆԴԱՆ	469
6. ՀԱՄԱՄԱՏԱԿԱՆ ՏԱԽՏԱԿ ՊԱՏՄ. ԱՂՈՒՆԻՅ	476
7. ՄԱՏՆԵՆԱՅՈՍՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՄԱՆ Յ. ՄԱԼԻ. ՓԻՄԵ	479

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

8. ԱՐԴԻ ՎԵՐՄԱԿ ՀԱՂԱՆԱՅՈՒՆ. Թ. ԳՐ. ԻՍ. ԶՈՒՆԱՅԵՐԻ	480
9. ԳԵՐԵՐԻ (ԵՐՈՒՄԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ) Ն. Մ. ՀԱՅԿՈՒՆԻ	485

ԱԶԳԱՅԻՆ

10. ՀԱՄԱՆԱՅ — ՈՒՍՈՒՑԻՉ	483
11. ԵՆԴՆԵՑԻ ՀԱՅՄԱՏԱՆԱՅՈՒՆ	487
12. ԵՐԵՎԱՆԻ ԹԵՄ.	
13. ՎՐԱՏՈՒՆԻ ԹԵՄ.	
14. ԱՍՏՐԱԿԱՆԻ ԹԵՄ. ՏԱՎՐԱՆԱՅ	

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ

ԵՐԵՎԱՆԻ	
ԵՐԵՎԱՆ (ՄԵՆՏՈՒ ՄԱՐԿ)	492
ԱՆՆԱՆԻ ԵՐԵՎԱՆԻ (ԵՐՈՒՄԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ) Գ. Տ. Մ.	499
ԲՈՒՄԱՆԱՅՈՍՈՒԹԻՒՆ	
ՄԱՏՆԵՆԱՅՈՍՈՒԹԻՒՆ	
ՏԱՎՐԱՆԱՅՈՍՈՒԹԻՒՆ	

ՅԱԼԵԼՈՒԱԾ ԱՐԱՐԱՏԻ 1896 Թ., ԱՊՐԻԼ.

Երեւանի իմաստասիրի, Հայոց կաթողիկոսի, խոստովանութիւն անշարժ յուսոյ մարմնաւոր Բանին Զրիստոսի, եւ ընդդէմ դաւանողաց զմի Զրիստոս յերկուս ընտրութիւնս:

Զատուածութիւն անտուածածնէ լուծեան Բանին Հօր ոչ ոմանք ստոյգ հաւատոց այժմ ստորագին՝ զայն որ ի հայրական ծոցոյ և ի թափանցիկ լուսոյ և ի գերազանցեալ փառացն ի թանձրագիտակ մարդկայինս ընտրութիւն ի խնարհ թափեալ և քաղաքաւորեալ յայտնեցաւ պողաբերել հեթանոսաց եկեղեցւոյ, և ոչ ուղղակի գաւաննն ըստ ինքնադիմաբար աւետարանին քարոզիցն, յորմէ հանգիսի հաղորդութիւն մարդկութեանրս առ Աստուածութիւնն. և ոչ զատուածային շնորհացն բազմապատիկ պարգևս և զմեծ և զփրկական զխորհուրդն յինքեանս նախատպաւորին ըստ զեղմանն անձրեւահոս ցոյցոյ որ ոռոգեացն զանպտուղութիւն մարդկան ի կուսպարիշան երաշտութենէ՝ բոլորջեալ բուրնն ընդհանրական եկեղեցւոյ. այլ քակեալ միանգամայն իսկ զհիմն ուղղափառ հաւատոյ, և հայեցեալք յայս մարտութիւն և ի վարդապետութիւնս գիւտոյ և հարեալք իւրեանց խղճի մտօք զթանձր մորուս յառաջ ձգեն որ յաղաքողոնս պերճացեալ պտ-

ճուռնին և բարձրացոյն պարծին ըստ սակի ամբարտաւանից, և զեղեղումն մտաց զինկամութեան ի գործ արկեալ վրիպումն գործման ճաշակեն, ոչ ստորաքննելով զթագուցեալն ի նմա դառնագոյն քան զլեղի մախանացն բոց, յորմէ յղացեալ ծնանի նոցա զանազան և զարտմաբեր հերետիկոսութիւնս:

Այսպէս օտարացեղութիւն սոցա ի մէջ առեալ և յաւեւ բացընկեցիկ յուղղափառ աւանդիցն լեալ և զհիւսակս Գ. կղիս սուրբ Ժորովոցն խղել հանգիսացեալ որ ի Նիկիայ Բիւթանացոց սակս Արիսի և որ ի Կոստանդնուպոլիս վասն հոգեմարտին Մալկեդոնի և որ յԵփեսոս յԱսիայ յաղագս յիմարութեան Նեստորի, և մտախաբ իմացուածիւ ըստ գօղոնի օցտողաց և ի բարեւոյն վրիպեցուցանողաց հակաճառին ընդդէմ ճմարտութեանն ըստ նեստորականացն իմացմանց, և յետ անճառ միաւորութեան Բանին և մարմնոյն երկուս ընտրութիւնս բաժանին և մարմնոյն երկուս ընտրութիւնս բաժանարար սահմանեն ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, երկուս կամն և երկուս ներգործութիւնս, և ոչ մարդացելոյն Աստուծոյ ի սրբոյ կուսէն խոստովանին զկիրս, այսինքն ըզխաջ և զմահ որ վասն յաշխարհի այլ յատուկ մարդոյն միայնոյ, և եթէ զարգարեալն և խաչեալն ոչ է Տէր և ոչ Փրկիչ և ոչ Աստուած և որդի Աստուծոյ, Այսպէս ի ներքս ի խորջ անդ զմիտս ամբարշտութեան ցուցեալ յափշտակեն զոկարտ, գիտութեամբ ի հրապուրանս բանից արկանելով և արբուցանեն կղերց եկեղեցւոյ զպղտորութիւն մարտութեան և զհակառակաբանութիւնս յոչինչ պիտանացու: Եւ զոր խարգախութեամբն թագուցանել համարին, զնոյն յայտնապէս ցուցանեն զմիւր միտս և զհերետիկոս լեզուագարութիւնս, զոր ոչ ասել իսկ պարտ վարկանի եկեղեցի ուղղափառաց և ոչ լսել վասնզի յաւեւ իմն հեռի և օտար և ի բացեայ է յառաքելական վարդապետութիւնէ:

Ասկայն մեք աստանօր ոչ պարտիմք լուծութիւն միայն պատուել զի մի ի հակառակաց մեղիցիմք, կամ թէ երկբանութիւն ինչ ի մէջ անկցի կամ մեծաբանութիւն, կամ թէ պատճառս ինչ տրամբման գտեալ և ևս առաւել զհրաբորբն բղիկն չարութիւն և անեցուցեն զզրժոխմբեր զգայումն: Այլ ընդգիմացուք նոցա ուղղափառ հաւատոց մարտիւ և սանձահարեալ հանգիսացուք զխոստերախ խորդաւանս հերձուածողութեան և վերջատանջել զյոգնահոս և զբազմաւորած գիշերա-

մածն խաւարի զի թերեւս լրութիւն եկեղեցւոյ Քրիստոսի ըստ սրբոց հարցն աւանդից գերապայծառ և անշիջանելի փայլեսցէ և ճշմարիտ հաւատոցն բարեմտութիւն ծաղկանետեալ բողբոջեսցէ և բարբարոսական երկբայութիւն կամ տարահաճելի նսեմական ինչ թագուցեալ միտք ի բաց տաբեալ տրոհեսցին և առհասարակ ամենեքեան ի մի առաւելութիւն պատուոյ թւալովեալ ելանիցեմք: Արդ այսուհետեւ ես աստ ոչ զհարուստ բանից պաճուճանս ինձ ինքն հայցեմ այլ զաստուծաշունչ Գրոց սրբոց աներկբայ հաստատութիւն և զհարցն հաւատոց դաւանութիւնս որ կարող են տապալել զբոլոր ամբարշտութիւնս և հաստատել զողջախոհ հաւատոցն խորհուրդս որ ի Քրիստոս:

Եւ նախ սկսայց ուստի սկսանելն լաւագոյն է և ասացից որ զմէնջ ամբաստանութիւնն ստոցն հերէսիոտաց: * Զի միշտ հանդիսանան ստեղծանել յարել ի մեզ զարահագագ մտածմանցն առարկութիւնս որ ըստորահոսեալն ի յանդուճակ խաւարին տարտարոսին և զմահորոճն է զգեցեալ թիւնս: Զոր ոչ իսկ ամենեւին բնաւին գիտեմք և անգր է քան զբնաւ ասելի մտածմունս մեր և միայն ինքեանէ իսկ յառաջ բերի թուական խորհրդոց յեղափոխումն զի թերեւս զիրենանց կարասցեն կացսցանել և արբուցանել զար ուխիցն ամրուպս: Եւ արդ օն առեալ զարհամարհելիսն նոցա բանս ծիծաղելիս՝ յարկացուցից ** և տապալեցուցից ի զօրութենէ պատրաստ օգնականին մերոյ Քրիստոսի թերեւս և փոխեցից *** ձեզ շրնորհս ինչ հոգեւորս առ ի հաստատել զձեզ: Ընդէր բընաւ պատուութիւնս մեր այսպէս դատիցի յայլոյ խղճի մտաց: որք անդուռն բերանով ասեն զմէնջ ասել յարեալբար ի ձայնակցութեանց Մանես գոյ և Մարկոնի և Բարդեժանի և Եւտիքեա: Զի նոքա նմանութեամբ իմն ասեն և ստուերական հանգամանօք և կարծեօք երեւել **** յաշխարհի զաշխարհափրկիչն ***** Քրիստոս և կամ թէ ըստ Վաղենտինոսի որ ոչ ի Մարիամայ այլ յիւրմէ բնութենէն շրջեալ և արարեալ ասէ Բանին իւր մարմին չարչարական: Այլ այդպէս ստգտանին միտք մեր ի միամտութենէն որ ի Քրիստոս և որ այլազգ ունիցի որ քան զեղեալն որ է Գիսուս Քրիստոս՝ ի նմանէն ի բաց փախչիմք և օտար վարկանիմք յԱստուծոյ և ընդհանրական եկեղեցւոյ: Վասն

զի որ ըստ հարցն սրբոց ևս ուղղափառաց աւանդեցան մեծագոյն հաստատութեամբ խոստովանութիւնք՝ ոչ տան մեզ թոյլ յերկբայս լինել կամ տարագրել ի ճշմարտութենէ անտի կամ ի բղխմանէ անտի հրաբորբօքն բարկութեան տոչորել այսինքն յանկարգ և յամբարիշտ և ի հերետիկոս լեզուաց: որք սիրեցին զարութիւն քան զբարութիւն՝ զանօրէնութիւն քան զխօսս արգարութեան և հաճեցան ընդ խօսս կործանման և զեղուս նենգաւորոս: *

Արդ՝ որք զԲանն Աստուած յեղափոխեալ ասացին ի մարմին և յոսկր ի նեարդս և ջիւրս և ի բովանդակ իսկ ի բնութիւն մարմնոյ նոքին իսկ են: որ ընդ ամբարշտութեանցն կռապաշտեալ վայրագարկեցան և ընկճեալ կործանեցան: Քանզի ոչ եթէ Բանին բնութիւն շրջեցաւ ի մարմին և յոսկրս և ոչ եթէ Ինքն յինքեան բնակեաց ի մերումն բնութեան: զի ի Նմա բնակէ ամենայն լրումն Աստուածութեան մարմնապէս: ** Մայսպէս և որ Բանին չօր և որ ի Մարիամայ մարմինն էր՝ եթէ ասիցէ որ ի մի բնութենէ անգստին յառաջ եկեալ ի նզովս ուղղափառ եկեղեցւոյ հակամիտ գտանի և որք ասենն թէ պիտակապէս զնմանութիւն միայն և ոչ զբնութիւն մերոյինս մարմնոյ զգեցեալ էր Տեառնն՝ ընդ անհաւատս տուժեսցին: Եւ որք ի բանս ապիրատոս արտաբերեն՝ թէ աստուածային բընութիւնս որ էր հաւասար չօրս առանձնակի թլփատեցաւ և կամ անկատար երբէք ի կատարելութենէ եղև և կամ թէ ի խաչին բեւեռեալն ոչ էր մարմին Բանին այլ նոյն ինքն Աբարիչ բնութեանն: որ էր իմաստութիւն չօր՝ այնպիսիքն պարտապանք եղիցին ընդ մժղնէս դրոշմիլ: Ով որ երբէք ի կղերիկոսաց եկեղեցւոյ այնպէս յանդգնեալ ժպրհիցի կամ կռապատիցէ *** զինքն ի խորհուրդ չար հերետիկոսաց: մինչև ասել հաւանիցի թէ բնութիւն մարմնոյ նախ քան զառնուլն ի Մարիամայ էր և էր մարմին աներեւոյթ և անտես՝ եթէ այդպէս է: ապա Նա իսկ էր Բանն և դարձեալ թէ մի բնութիւն էր Բանին և մարմնոյն և կամ թէ շրջեալ փոխեցաւ Բանն ի մարմին՝ ինքն ապա վասն իւր պատարագի և ոչ վասն աշխարհի և զինքն միայն փրկէ և ոչ զբոլոր եղականս: ի բաց տաբեալ տրոհեսցի ի մէնջ այսպիսի դրէմխոս և ապիրատ խորհրդոց առարկուածք:

Զի որ զգաւակէն Աբրահամու բուռն

* օր. 58. հերէսիոտաց: ** օր. յարակացուցից: *** օր. փոխեցին: **** օր. նրեւեալ: ***** օր. յաշխարհափրկիչն:

* յաղմ. ԺԱ. 5: ** Նող. Բ. 9: *** օր. կռապաշտեցէ:

հարկանէր: * ուստի պարտ իսկ էր հմա ամենայնիւ եղբարց նմանել՝ նոյն ինքն ի կուսէն զմարմինն առեալ և միացուցեալ ընդ Բանին, որպէս և իւր իսկ վասն մեր զհա պատարագէ, վասն զի Բանն Աստուած և Որդին ճշմարիտ որ ի ճշմարտէ Հօրէ ծնեալ յառաջ քան զամենայն յաւիտեանս և Բարձրեալ և ամենակալ և վերապայծառ լոյս՝ ըստ որում և ծնօղն, և նոյն ինքն գորութիւն Հօր և աջ և բազուկ և կարողութիւն և ճառագայթ և ծնունդ էութեան, և հանգոյն և հանգէտ գորութեամբ՝ գործակցութեամբ ընդ Հօր և ընդ Հոգւոյն Սրբոյ, Որդի մշտենջենաւոր ի բնութենէ Հօր: Եւ մինն միայն յերկնն առանձնացեալ գիմաց և ի նոյնացեալ բնութենէ և ի կամաց իսկապէս, և մի անշփոթ յերրորդութեանն անձնաւորութեանց իջեալ յերկնից, բնակեցաւ ի սուրբ յարգանգի կուսին Մարիամայ Աստուածածնին, և այսպէս ստուգապէս մարմնազգեցեալ և մարդ եղեալ՝ արար իւր ճանապարհ և գալտեան և յայտնութեանս. որով մատոյց զինքն առ մեզ եղբարց նմանեալ, և եղև որդի Դաւթի, որդի Արրահամու: Այսպէս ի կուսական յարգանգէ և յախեալ մօրէ ծագեցաւ լոյս յաշխարհ, որ յառաջ քան զարուեսակն ըստ ինքնաբարբառ Բանին, թէ ես լոյս յաշխարհ եկի: Ըստ սմին սակի և անհասանելին հասանի անճառելին քարոզի, անթարգմանելին թարգմանի, բարձրեալն ի խոնարհ թափի, անսկիզբն սկսանի, անմարմինն մարմնանայ, Բանն թանձրանայ, երկնաւորն երկրաւոր լինի, հոգեղէնն հոգեղէն, աներեւոյթն երեւոյթ, հինաւորցն տղա: Այսպէս իսկ Աստուածն յաւիտենական, միակն և անմատոյցն, ինքնագոյնն և ինքնիշխանն յերրորդութենէն ծնունդն Հօր՝ խոնարհեցոյց զերկինս և էջ ** և մարդացեալ մարդկապէս և զկերպարանս ծառայի զգեցեալ ընդ մարդկան շրջեցաւ, անբաժ ի հայրական ծոցոյ: Եւ ըստ օրինացն կատարեալ զսոյն իսկ զսա դաւանէ եկեղեցի հիթանոսաց, ոչ աստուածութեանն միայն, քան զոր ոչինչ է կատարելագոյն, այլ և վասն մարդկութեանն օծելոյ աստուածութեամբն և եղելոյ, որ ինչ էօծն, և համարձակիմ ասել՝ զոյգ Աստուած ասէ զսա աստուածաբանութիւնն Գրիգորի: Քան զի Աստուած ճշմարիտ անմարմին ի մարմնի երևեալ լինի՝ կատարեալ ճշմարտութեամբ և աստուածային կատարելութեամբ. ոչ երկու դէմն և երկու բնութիւնս, քան զի ոչ գոյ **

հնար քառս երկրպագեալ ասել՝ զԱստուած և զՈրդի Աստուծոյ և զմարդ և զՀոգի սուրբ. սակս որոյ և նզովէ ոմն ի սրբոց զայնպէս ամբարշտեալն, որը մարդոյ աստուածային փառաբանութեան զնեն: Դարձեալ ինքնին իսկ Տէրն փառաց զհամագոր և զհամապատիւ շնորհս մարմնոյն միաւորութեան ինքնաբուն իմն ընդ ինքեան ասէ՝ իջեալ յերկնից ըստ անքակ միաւորութեան, թէ ես եմ՝ Հացն իջեալ յերկնից: * Եւ այսպէս ասի երկրորդ անգամ և մարդ երկնաւոր երեւեալ յաշխարհի, զի անմահ և անապական էութիւն Բանին խառնեալ ընդ ապականացու և մահկանացու գոյութեանս և վեհագոյնն ընդ վատթարագունիս զուգամասնեալ՝ զերկուսն ի մի գոյացոյց, յեղափոխեալ ի ծայրագոյնն բարի, և անապական կազմեալ Աստուածացոյց: Իսկ ապա յետ միաւորութեանն, որպէս ի բաց բարձելոյ յերկուս հասմանն՝ մի գոյ պատմիմք հաւատալ զՈրդւոյ Սօմութիւն, որպէս միոյ, սակայն մարմնացելոյ և մարդացելոյ: Այսպէս բացեալ մեր զուշ մտաց մերոց ի տեսութիւն աստուածային խորհրդոյս՝ զերկուցանեմք ** արտայայտելով մարմնականացս զմարմնաւորութիւն անհիւթական Բանի՝ ի նոյն ինքն զանշրփոթ և զանբաժան միաւորութիւն զուգականութիւն երկաքանչիւրոցն անփոփոխելի բնութեանց ի մի բնութիւն շարադրեալ զուգընթաց երկնաւոր գոյականութեան. վասն զի բոլորն Աստուածն Բան զբոլորս մարդ առեալ հոգով բանականաւ և մտօք և բովանդակ ամենայն կարեօք, բայց ի մեղաց զի զբոլորն մեզ շնորհեցէ փրկութիւն: Եւ այսպէս երկաքանչիւրոցն բնութեանց և կերպարանաց ի մի յատկական անձնաւորութիւն ընթացեալ կատարին ի մի դէմ և ի մի բընութիւն, մի Որդի, մի Քրիստոս, մի Տէր՝ միով երկրպագութեամբ պատուեալ: Զի ըստ որում և անբաժանելի Որդի երկրպագութեամբ ի համապատիւ երրորդութենէն, սայապէս և անբաժանելի է ինքեան մարմնոյն համապատիւ ** երկրպագութենէ: Այսպէս մեք ըստ Սիւնհոգոս ժողովոյն, որ անուանի զուգաճանապարհ, խոստովանիմք զՈրդին Աստուծոյ՝ զծնեալն ի Հօրէ միածին և զնոյն Միածին ի սրբոյ կուսէն Մարիամայ, և ի մի ածեմք և ոչ զերկուս որդիս անուանեմք, այլ մի և զնոյն նոյնացեալ միով բընութեամբ և անբաժանելի Աստուածութեամբ բըն, և միով պատուով երկրպագեալ, իսկ առ

* Յըթ. Բ. 16: ** յաղմ. ԺԷ. 40: ** օր. քանզի գոյ:

* Յովհ. Զ. 44. ** օր. զեկուցանեմք. ** օր. երրորդութենէն համապատիւ պակաս:

որում թագուցեալ է ճշմարտութիւնն առաջին և զօրացեալ այժմ ու մոլորութիւնս, որ զգրեալսն ծածկեն և զինքնիմաց տարատւութիւնսն ասել հրամայեն, որ ոչ ունին զարժանն՝ ի դէպ առ նոսա բերի առաքելոյ բանն, թէ Չարմանամբ, թէ այնպէս վաղ-վաղակի փոխիք յայնմանէ, որ կոչեաց ըզ-ձեզ ի շնորհսն Քրիստոսի, յայլ աւետարան, որ ոչ թերեւս գոյ այլ՝** բայց եթէ իցեն ոմանք, որ խռովեցուցանել հնարին զմանկունս մօր Սիոնի և կամ յեղափոխել զաւետարանն Քրիստոսի, սակայն և յայսմ ոչ աղքատացի որ մեծատունն է: Եւ արգահարցեալ զմեր * ժողովարանս Փաղկեզանի, որ ըստ տօմարին լեւոնի** դաւանս կրեն, թէ զօրպիսիոք ստորագին բան զբանէն կենաց՝ այսպէս յայտնապէս ասեն զինքնիմաց*** որոճովն բանից ձերում. զի չէ ստորագեալն թէ մի դէմ է, Բանին մարմնացելոյ, և մի անձն և երկուս ընտրութիւնս բաժանաբարս և անհաղորդս միմեանց ի միում գիմի: Եւ ահաւասիկ տեսնեմք ըստ բարեպաշտութեան քրիստոսեան հաւատոյն՝ ամենայն իւրք, ամենայն ուրք, ոչ երբէք երևեալ բաժինք անմահ ընտրեան Բանին և նորին և մարմնոյն: Եւ նախ յարտաքնոցն քերթողածալիկ փիլիսոփայից այս տեսչի, որք յաղագս բաժանման և ապացուցի սոցայցն տեսութեանց համառօտ ընձեռնութիւն**** առնելով փորձեցան և զդէմ ի ընտրեան գոյ ասացին ենթակայացեալ՝ ըստ մեծի պիտեցելոյ խռովման և ըստ բոլոր յեղանակի և ամենայն իրօք իրազգած լինին ընտրեան զդէմ պարունակեալ և ոչ թէ զիմի զընտրութիւն:

Իսկ եթէ այսպէս է, որպէս և է իսկ, անհնար է ապա ի միում գիմի երկուց բընութեանց գոյանալ, և հարկ է երկաքանչիւրոցն ընտրեանց երկուս դէմ միանգամայն շարադասել: Եւ այնուհետեւ նետորաբար իմանի նոցա զենել զիմակս ընդդէմ երկից սրբոց ժողովացն ողջախօհ և միատարր խոստովանութեան: Եւ յետոյ թերեւս ի զլջումն եկեալ կամին ընդ Նեստորի զոչ ուղղագոյնսն չարափառապէս յանձն առնուլ և տեղի տալ, քաջ ախորժելով և չորրորդութիւնն յերրորդութիւնն փառաքանութիւն մուծանել: Կարծեալ թէ և զերկուս ընտրութիւնսն բռնադրօսաբար ի միում գիմի ախորժեն յարակայել՝ ոչինչ այնպէս թերեւս կարիցեն ցուցանեն կատարելութիւն ի նմա: Զի թէ ի կուսէն ծը-

նեալն այլ ոմն, և այլ յերկաքանչիւրսն բաժանաբար իմանի, և ոչ նոյն ինքն Աստուած կատարեալ և մարդ կատարեալ՝ միով բընութեամբ, ապա ի միում գիմի միւսն միում* տէր հանգիստի գոյ և միւս ծառայ, եւ որպէս այս ըստ նոցա իմանի ասացուք: Կրեալ է, եթէ հանէր Զիսուս զգիշերն ի գլուխ յաղթման Աստուծոյ: Արդ, արդեօք ի միում գիմի բնութիւնն մարդկային զընտրութիւն զի միմանեացի խաչին. թէ այդպէս է՝ պարտեալն աղաչէր, զի մի ընտրութիւն տէր միւսոյն, և մինն ծառայ յարմարեցի: Եւ այսպէս խորհուրդն յերեւոյթս ածէ, թէ ի միում գիմի մարդկայինն բնութիւն զաստուածայինն աղաչէր, այսինքն թէ զինքն և այսպէս յաւէտ իմն ի բացեալ ի ճշմարտութեանէն բերի և միայն ի հրապարանս զպարզամիտսն արկանէ: Կարծեալ, զիմիւր ի միում գիմի երկուս ընտրութիւն ասի ապտակիլ և խաչիլ. եթէ այդպէս է, զմի դէմ որում յերկաքանչիւրոց կամին խոստովանել՝ Աստուածութեանն եթէ մարդկութեանն: Եթէ Աստուածութեանն դաւանեն, զմարդկայինն կորուսանեն զդէմ, և եթէ մարդկութեանն, ապա այսպէս օտարութիւն իմն արկանեն ընդ Աստուածն բան և ընդ իւր մարդկութիւնն, որպէս ի մարգարէ կամ յայլ ոմն արդար՝ երբեմն բնակեալ և երբեմն գնացեալ: Ապա ըստ սմին սակի և ընդ մեզ ևս է մինչ ի կատարած աշխարհի: Եւ այսպէս դարձեալ յորոշել զիմաց երրորդութեանն՝ տար որոշ ընդ նոցա ցուցանի Բանն Հօր: Եւ դարձեալ նոքին իսկ ոչ զԱստուած պարտին ասել խաչել վասն աշխարհի, այլ մարդ սոսկ և միայն յարեւութեամբ առ բանն մերձեցեալ, և զփրկութիւն մարդկան մարդով եղեալ և ոչ Աստուծով՝ որպէս Նեստորի և Թէոդորիտայ և Պատլեայ Սամոստացոյ հաճոյ թուի: Ապա ժամ է նոցա աստանօր վաստուածաբանութիւնն Աղիազեանն Կրիզօրի ունայնաբանութիւն իմն և յոչինչ պէտք վարկանել. զի ի մեղադրութիւն մատուցեալ նոցա ասէ. Հիմ՝ մերժէք ի լինելոյ Աստուած ճշմարիտ զայն, որ ի կուսէն ծնեալ ճշմարտապէս Աստուած և չարչարեալ: Եւ այլուր, թէ Որ ոչ խոստովանի զխաչեալն գոյ Աստուած, նդովեալ կարգեցի ի ընդ աստուածասպանսն: Եւ դարձեալ, թէ Զինչ քան զայս հրաշափառագոյն զԱստուած խաչեալ տեսանել և զնոյն ընդ աւաղակոն, և մերձ անցողացն ծաղր լեալ, անբմբունելոյ և քան զկրեւ ինչ ախոսս բարձրագունին: Եւ այլուր, թէ Արիւն

* Գաղ. Ա. 6: ** Օր. ալախաս. զմեր: *** օր. և լեւոնի: **** օր. զինքն ի մտաց: ***** օր. ընձեռնութիւն:

Աստուծոյ և չարչարանս և մահ լսելով մի
ի վայր անկղիս անաստուածաբար իբրև Աս-
տուծոյ ջատագով և արգի ի բաց այսուհե-
տե և մէջ տարածեթեալ զտարահաճելի
սասանող ընկղմելութիւնս բանից։ Այսպէս ինձ
իմա զուղափառ հաւատոյն զաւանս սակս
միոյ Հօր Բանին որ փոխանակ ամենեցուն
մեռանս* վասն զի ի մարմնին իւրում զոր
առ ի կուսէն, անքակ միացաւ և միանալն
յայտնապէս ցուցանէ զբնութեանց անքա-
կութիւն և զմիութիւն։ Այսպէս իմա զԲանն
մարմին եղեալ և բնակեալ ի մեզ ոչ եթէ շրջել
ինչկամ յեղափոխեալ ի մարմին, այլ մարմին վա-
սըն մեր միացուցեալ իւր Բան Աստուած եղև
մարդ ճշմարտապէս և ոչ կարծես ունելով
ոչ որդեգրութիւն իբրև զմեզ, այլ բնու-
թեամբ միացուցեալ իւր զմարմնին եղև մի
Տէր, մի Աստուած։ Յիսուս Քրիստոս։ Ոչ
ի կատարումն ինչ Բանն մարմին եղև, զի
կատարեալ երրորդութիւնն ոչ ընդունի զյա-
ռելութեամբ և ոչ թերութիւն, որ միշտ ի կա-
տարելութեան իւրում է։ այլ մարդկութեան
բնութեանս եղև յաւելութեամբ հաղորդու-
թեան և դաւանութեան Բանին։ Եւ այսպէս
նովին մարմնովն վերացեալ անց ընդ գրունս
երկնից և ելեալ նստաւ ընդ աջմէ մեծու-
թեանն ի բարձունս։ Իսկ որք ոչ այսպէս ընդ
մեզ հաւատարեալ դաւանեն զՔրիստոս ըստ
մարմնոյ, որ և ի վերայ ամենեցուն՝ Աստու-
ած օրհնեալ յաւիտեանս, այլ երկու ասեն
բնութիւն՝ հարկ է նոցա զմինն երկրպագե-
լի ասել և զմինն ոչ, և ապա յաստուածա-
յինսն**, որ երկրպագելին է, մկրտիլ իսկ ի
մարդկայինսն ոչ մկրտիլ։ Իսկ եթէ ի մահ
անդր Նորա մկրտեցաք*** ըստ գրեցելումն,
ապաքէն մի պարտ է խոստովանել բնութիւն
զանխտակիր աստուածութեան և զախտա-
կիր մարմնոյն, որով մեռան վասն մեր
Քանգի ի մահ նորա մկրտութիւն ի մարմնոյ
յարութիւն և ի թողութիւն մեղաց լինի
տուեալ։ Մահ ասացին նմա գիրք, այլ ոչ
խախտումն և ապականութիւն, զի մարմին
ապականացու ի ձեռն զօրութեան Բանին ե-
ղև անապական և յաղթահարեցաւ մահ ի
բնութենէ մարմնին մահկանացուի։ Այսպէս
մեր զԱստուած ասեմք խաչեալ ի Հրէից և
ոչ զմարդ միայն և ոչ զԱստուած միայն՝ այլ
զմարդ և զԱստուած։ Դարձեալ չիք հնար
մահ ասել Աստուածն Բանի, բայց եթէ ի մարմ-
նի ըմբռնեցի և չիք հնար անմահ լինել
մարդոյս բնութեան, բայց եթէ Աստուած

մարդացի։ Եւ այնուհետեւ պարտ է ամե-
նայն իրօք, զի վասն անմահին մահկանա-
ցուս անմահացի և վասն մահկանացուիս
Աստուած իւր զմահն համարեցի։ Այսպէս
յերկուց* բնութեանց մի բնութիւն Բանին
մարմնացելոյ խոստովանի ամենայն աստուա-
ծասէր հոգի։ Ըստ որում և միտք մարդոյ
ոչ բաժանի յիւրմէ մարմնոյն, այլ մի գէմ,
մի բնութիւն բովանդակ մարդն։ Քանզի յեր-
կուց միացեալ՝ որպէս մի ճառեմք զԱստուած
Բանն մարմնով իւրով չարչարեալ վասն մեր
Համայն ոչ եթէ զբեւոսն ընդ մարմնոյն ի
զօրութիւն Բանին մտանել ասեմք, որ և ոչ
ի հոգի մարդոյն։ Զի թէ հոգի մարդոյ ոչ
ըմբռնի, ապա որչափ ևս առաւել զօրու-
թիւն Բանին։ Եւ թէպէտ և հատանի ոտն
մարդոյ, զհոգին ոչ կարէ կաղացուցանել՝ և
թէ զաչս զք խէլ, զոգին ոչ կարէ կուրացու-
ցանել, այլ հոգւոյն աչօք յոլովագոյնս տե-
սանէ։ Եւ զարձեալ հոգւոյն ընդ մարմնոյն
մեռանել ամենայն աստուածաշունչ գիրք ոչ
առնուն յանձն ըստ տէրունեան բանին* թէ
Մի երկնչիք յայնմանէ որ սպանանեն զմար-
մին և զոգի ոչ կարեն սպանանել** վասն
զի յորոշել հոգւոյն մեռանի մարդն, սակայն
հոգին որ ի նմա ոչ ի կորուստ ինչ, այլ ի
զաղարս իւր մեռանի կենդանի։

Այսպէս Հօր անապական Որդին ոչ մե-
ռանի ընդ մարմնին իւրոյ այլ ի ձեռն անա-
պական մահուն իւրոյ զառ ի մեզ մահն խա-
փանէ, և զոմանս արգեամբք յարութեան և
զոմանս աւետեօք կենդանիս առնէ, և զա-
պականեալ ստեղծութեամբն նորոգէ և հանէ
ի փառս մարմնոյ իւրոյ։ Դարձեալ ինքն Տէր
բարձրութիւն զիսան անուանէ և ի նմանու-
թիւն ինքեան բերէ զառ ի Մովսէսէ եղեա-
լն*** օձն պղնձի, զի անդ խորհուրդ գու-
շակման և աստ յայտնութիւն ճշտութեան
ի ներքս մտեալ անէ (°), զի որք ըստ մարմ-
նոյ՝ և զմարմնաւորութիւն Բանին միայն տե-
սանէ ի խաչին, ըստ օրինակի սակի որ յա-
նապատի անդ, նոքին իսկ յերկբայութենէ
թերահաւատութեանն մեռեալ լինին հոգւով՝
իսկ որ ոչ զմարմինն և եթ միայն զգալի ա-
չօք տեսանեն, այլ ընդ նմին մարմնոյն և
զաներեղթ աստուածութիւնն իմանալի ա-
չօք իմանան՝ սեւեալ ի խաչին, ոչ մեռանին
նոքա երկմտութեամբ զմահն մշտնջենաւոր,
այլ հաւատարեալ ընդ մեզ ասացեն, թէ
խաչիսն է Աստուած և ընդ խաչելոյն յառ-
նին՝ որպէս և նա ետ**** երկց աւուրց։ Զի ե-

* Բ. Պորթ. Ծ. 14: ** օր. աստուածայինսն: *** Զը-
ռամ. Զ. 54

* օր. երկուց: ** Մատթ. Ժ. 28: *** օր. եղեալ,
**** օր. յետ:

թէ մինն փոխանակ ամենեցուն մեռաւ՝ ապա և ամենեքեան մեռեալ էին և ի վերայ ամենեցուն մեռաւ, զի որ կենդանիքն իցեն, ոչ միայն անձանց և եթ իցեն կենդանիք, այլ այնմ որ ի վերայ նոցա մեռաւ և յարեաւ:

Արդ այսպէս անչորչարելի անմարմին բանն Աստուած ի մարմնի գոլով՝ ոչ է մարմին նոյն ինքն բանն, այլ մարմին է բանին ընդ ինքեան միացուցեալ և սակաւ այսորիկ իւր իսկ հաշուեալ համարի զիւրոյ մարմնոցն չարչարանս և ինքն աներևոյթ և անչարչար է: Ոսկայն և անշօշափն և անմարմնելի զօրութիւն բանին, ըստ խրումն հաշուելոյ զկիրան՝ ասէր մարգարէիւն. Չթիկունս իմ ետու ի հարուածս և զծնօտս իմ ոչ զարձուցից յամօթոյ ընդ երեսս թքանելոյ: * Այսպէս նոյն ինքն ** բանն բանին աստուածեղինի զմեզ ընդունիչս արարեալ ինքն ի չարչարելումն անչարչարական իմանի և միացեալ ի չարչարականին մարմնի՝ քնդէ և ապականէ զտկարութիւն ապականութեան մարմնոյն և զգեցուցանէ զանապականութիւն և զզօրութիւն և այնուհետև ոչ կարողանայ մահկանացուս զանմահն ի մահ գրաւել, այլ անմահին զմահ ի բաց քնդեալ՝ զմահկանացուս ընդ անմահին միաբանէ միով բնութեամբ և անմահ յարգաբէ և մարմնովն իւրով զայսպիսի անմահութիւն մեզ շնորհէ ըստ առաքելաւանդ բանին, թէ Պարտ է ապականացուիս այս զգեալ զանապականութիւն և մահկանացուիս այսմիկ զանմահութիւն: *** Իսկ թերևս ասիցէ որ, թէ ոչ է զօրութիւն և բան չօր ի խաչելութեան, ասեմք, թէ այդ էր ոչ զբեւորս չարչարանացն կրեալ ** կամ զխոցումն գեղարգեանն, այլ կենդանի միշտ գոլով՝ կրեաց մարմնով զչարչարանսն, և անարգանք խաչին համարեցաւ Տեառն փառաց: Ոչ թէ զբանն խաչեցին, այլ զբանն անարգեցին և զմարմին բանին ի խաչին բեւեռեցին. զի Աստուած էր, որ անարգեցան և հոգւոյ և մարմնոյ Աստուծոյ եղև չարչարանքն և մահ և յարութիւն: Թքին ընդ երեսս և ծեծեցին եղեգամբ զգլուխն, ազդ ցաւոցն *** մարմնոյն և անարգանքն զօրութեան բանին համարեալ եղին: Ոչ նուաղեցաւ լոյսն և ոչ զիջաւ Արդարութեան Արեգակն, այլ դարձեալ միայն ի շարժելոյ զմարմինն եւօրեալ թաղմամբն. իշխանութիւն ունիմ ասէ, գնել զանձն իմ և իշխանութուն ունիմ առ

նուէ զնա: **** Ամենայնիւ յամենայնի բաւական էր. ի զժողս էջ, այլ զմեռեալսն արտաքս եհան ի բանալէն և ի տանէ կապանաց ի գրախան չոգաւ, այլ զաւագակին դուրեմիսն հաստատեաց: Քաղցեաւ, այլ զհինգ հազարս յերիս գարեղէն նկանակէ կերակրեաց: Ճարաւեցաւ, այլ զջուրն կենդանի Սամարացւոյ կնոջն արբուցանէր. փաստակեցաւ, այլ պարտառնայր զտաժանմանն լուծութիւն գարշապարաց մերոց, որ ի թիւնարեբան թշնամոյն. չարչարեցաւ, այլ խրատ խաղաղութեան մերոյ ի նմա և Նորա վիրօքն բժշկեցաք ամենեքեան: Խաչեցաւ այլ որ կայրն մեզ հակասակ՝ երարձ զայն ի միջոյ և բեւեռեաց ընդ խաչափայտն. եղև վասն մեր անէծք, այլ զմեր անէծքն յանձն իւր բնկալաւ և ընդ մեր անիծիցն պարտուց ինքն չարչարեցաւ. մեռաւ, այլ ի ձեռն մահու Տեառն մահ մեռաւ և կեանք թագաւորեցին. յարեաւ և ընդ ինքեան յորոյց զմեռեալս յԱղամայ և կենագործեաց ի կեանս անմահս: Սակայն այսպէս գոլով ի մարմնի՝ ոչ կորոյս զանմարմնականն, այլ կաց մնաց որ ինչ էրն, և եղև որ ինչ ոչն էր: Եւ թէպէտ կարող էր ազատել զմարմինն իւր յամենայն կարօտութեանց, սակայն լծեաց զնա ընդ լրծով կարօտութեան և թող ետ մարմնոյն զիւրսն կրել: Եւ այս յայտնի ածմանէն և ի զարգանալոյն է Նորա ի տրտմելոյ ոգոյն մինչ ի մահ, յառելոյն թէ Մարմինս տկար է ի ցուցանելոյ զերկիւղ մարդկեղէն բնութեանն, ի քրտանէն որ իջանէն, յըմբռնելոյն ի վիրացն, յապտակացն, ի չարչարանացն, ի մահուանէն և այլ ինչ խոնարհագունից, որ մարմնոյն բնութեան են նշանակիչք: զի յայտնապէս ցուցցի մարմին և հոգի և միտք և ամենայն ինչ, որ է ի մարդ ճշմարտապէս և ոչ կարծեօք: Այսպէս մեռաւ նա ճշմարտիւ, որպէս զմարդ ճշմարիտ և չրմեաւ ճշգրտիւ՝ որպէս Աստուած. զի ոչ կիրոյս զանմարմնականն և զստուածականն, վասն զի մի զօրութիւն իսկութեան չօրէ և մի իմաստութեան տէրութեանն: Բան անըմբռնելի, լոյս անզննելի, պարզ իբրև զձնօղըն, ծածուկ իբրև զՀայր, աներևոյթ յաներևութէ, լոյս ի լոյս, Աստուած յԱստուծոյ, անբաւ, անհատ, անչափ, անանց, անժամանակ, անսահման, անեղ, անարատ, անսկիզբ, անկատարած, անձառ, անքնին, անտես, անզննելի, անյօդ, անշարժ, անբովանդակելի, մեծ քան զամենայն և քան զընաւս, կարող ամենայնից և բուական ա-

* Ծայրի Ժ. 6: *** օր. նոյն, միակ:

Եւ Կորնթ. ԺԵ. 55: ** օր. կրեաց: *** օր. ցաւոյն:

**** Յովհ. Ժ. 48:

մենեցուն և ամենակալ ի վերայ ամենայն երևելեաց և աներևութից: Այսպէս Հաւատարութիւն աստուածային Բանին Հօր ոչ անկեալ առանձնաբար ընդ չարարանօք այլ զմարմնոյն իւրոյ չարարանս իւր փարկեալ վասն զի Աստուծոյ մարմին էր և ինքն յիւրում ամբողջ կացեալ միացեալ և յարմէ ծնեալն էր ընդ նմին անբաժանելի և ընդ նմին յաւիտենական է: Յերկրի ընդ մարդկան շրջեցաւ և յերկինս ամեն իւրում էր ի վերայ խաչին բւեռեալ և ընդ ամէ Հօր նստէր: Ի գերեզմանի եղեալ և ի ծոցոյ Հօր ոչ մեկնեցաւ, այլ և ոչ թերեւս ի մահկանացու մարմնոյն: Այսպէս իմաստիս ի վերայ Քրիստոսի զաստուածութեանն բնութիւն, զիւր գերազարգ գերունականութիւն՝ անուշահոտ բուրելով աշխարհի:

Իսկ յաղագս սրբասացն կցորդի որ բոլորեալի անուանցն մարմնացելոյ Բանին ի վերայ բերեմք զխաչեցարն՝ այսպէս ոմանց իմանի, թէ սուրբ Երրորդութեանն զխաչն սահմանեալ կամ կազմեալ արորժեմք: Թէ այդպէս է, յիւրաւ խորշին և մերժին ի մէնջ իմաստունքն յունաց, որք առեալ կատարեալ իմաստութիւն՝ անհանձարք եղեն, սակայն ըստ հաճոյական և իւրեանցն մտացածին բարուց ոչ կարեն զմեզ մերձ կացուցանել առ Հերձուածրն՝ զոր ոչ է ծանուցեալ մեր: Վասն զի յեկեղեցիս սրբոց ոչ երրորդութիւնն թերեւս զայս փառաբանութիւն վերաձայնեալ մատուցանեմք, այլ Որդւոյ միայնոյ՝ զի որպէս ըզմարդանալն ի կուսէն Որդւոյ միայնոյ Հաւատամք, սայսպէս և զխաչն և զմահ Որդւոյ խոստովանիմք: Այսպէս և Համարձակախօսն Եսայեսս յաթոռ բարձրութեան և վերացելոյ զՈրդի տեսանէ նստեալ և նմա սրովբէագոյ ձայնն գերեքսրբեանն աղաղակեալ սրբասացութիւնս ըստ որդւոյն Որոտման Յովհաննու աւետարանութեանն. թէ Վասն այսորիկ ոչ կարէին Հաւատալ ի Յիսուս, զի կուրացոյց զայս նոցա և ապշեցոյց զմիտս նոցա և թէ Չայս ասաց Եսայի, զի ետես զփառս Նորա և խօսեցաւ վասն Նորա: * Եւ այսր աղագաւ միանգամայն իսկ երիս սրբաասացութեամբ զՈրդի փառաբանեմք խաչին խորհրդով. ըստ որում և իգնատիոս Հեռեւոյն առաքելոց տեսանէ զօրս երկնաւորս, զի ի վերայ Որդւոյ նայն սրբասացութիւն ընծայեցուցանէին, այսինքն Տեառն փառաց ի խաչելոյն: Եւ ըստ ոմին սակի ամենայն եկեղեցիք քրիստոսի ի ժամ՝ սրբոյ պատարագին զերիս սրբասացութիւնսն ի վերայ

Որդւոյն կանոնեալ * երգեն ցնծութեամբ և ուրախութեամբ: Եւ սուրբ Հայրն մեր և ծնօղն ըստ աւետարանին Գրիգորիոս աստուածահրաշ պատգամացն վարդապետութեամբ զայն երիս անուանակոչութիւնս ի վերայ միոյ Քրիստոսիս սահմանէ. Տեսանեալ ասելով, զի աստուած և Հօր և անմահ և Հայր Հանգերձելոյ աշխարհին՝ զայս օրածին մանուկս անուանէ, զոր և ուղղափառ գաւանդք զերիս անուանս զայստօիկ, մի մի ի վերայ յարաբարեւոյ միոյ մարմնացելոյ բանին՝ ամենայն շունչ բարեբանէ յասել անդ սուրբ Աստուած զՈրդի և սուրբ Հօր զորդի, և սուրբ անմահ զՈրդի, որ խաչեցար վասն մեր, զի ողորմեցի մեզ մարդասիրաբար, զանմահն Աստուածն Բանի և զխաչեցարն ըստ մարդկութեանն միում անձին եղելոյն: Իսկ զկնի բանն, թէ Լի է ամենայն երկիր փառք նորա՝ ըստ ուղղափառ գաւանդութեան եկեղեցւոյ այսպէս իմանի, թէ Երրորդութեանն փառաւորութիւն յերկրի ի ձեռն մարդանալոյն Տեառն ծաղկաւեալ ճօխանայ, ըստ որում և Տէր. իսկ առ Հայր ասէր. Ես զբեղ փառաւորեցի յերկրի, և յայտնեցի զանուն քո մարդկան: ** Եւ զարձեալ Հայր զորդի թէ փառաւոր արարի և զարձեալ փառաւոր արարից: *** Այսպէս փառաւորութիւն մարդանալոյն Տեառն ի փառաւորութեան Երրորդութեան միաւորեալ ցուցանի. զի միութիւն երբեակ և երբեակ ի միութիւն կատարի: Այսպէս մեք յետ երբեկի սուրբն ասելոյ՝ անմահ խաչեցար ասեմք անմահ Աստուածն Բանի և խաչեցար մարդկութեանն՝ միում անձին եղելոյ և որոշեալ զիմաց անձնաւորութեան Որդւոյ ի Հօրէ և ի Հոգւոյն սրբոյ, և զնոյն խաչին նմին իսկ փառս անուանեմք. որպէս ինքնին իսկ աղօթէր, թէ Փառաւորեա զիս Հայր, փառքն զոր ունէի յառաջ քան զլինելն աշխարհիս ի Բէն: **** Ոչապաքէն աւատիկ խաչն է փառք. Եհաս ասէ, ժամ զի փառաւորեցի Որդի մարդոյ: Եւ զարձեալ, եթէ Փոքր մի խոնարհ քան զՀրեշտակս * տեսանեմք զՅիսուս վասն չարարանաց խաչին՝ փառք և պատուով պրակեալ: Արդ այսպէս մեք միայնոյ Միածնի Որդւոյն մարմնացելոյ Որդւոյն զխաչեցարն գաւանալ երգեմք, որ անհասանելին է գիտութեամբ և արարչութեամբ ընդ Հօր և ընդ Սուրբ Հոգւոյն, որ ընդ ամէ Հօր նստի միացելով մարմնով իւ-

* Յով. ԺԲ. 39—41:

* օր. կանոնեալ են: ** Յով. ԺԷ. 5 և 6: *** Յով. ԺԲ. 28: **** Յով. ԺԷ. 5 * Եբր. Բ. 7:

բախի և դատաւոր է և ժառանգ և միայն իսկզբանէ առ Աստուած՝ Բանն Աստուած և լոյս ճշմարիտ: Իսկ որք ոչն ախորժեան զմարմինն Քրիստոսի ի փառս երրորդութեան բարձրացանել և ոչ զԱստուած անեն խաչեալ, այլ մարդ սոսկ և զատանեն զՅիսուս ի Քրիստոսէն, և երկու անձինս յայտնեն՝ զոմն չարչարելի և զոմն անչարչարելի, և ոչ անեն զՄիածին Որդին Աստուծոյ, միացելով մարմնով խաչեալ և չարչարեալ և մեռեալ և յարեալ և նստեալ ընդ ալմէ չոր՝ ոչ է նա այն, որ անուանեալն կոչի՝ այսինքն Քրիստոսեայ, և ըստ Պօղոսի՝ կրիցէ դատաստանս, ու որ և իցէ: Իսկ մեք ամէն յարմարական և յիրաւի և վայելուչ գալ ասեմք զսրբապաշտութիւնն միոյ յանձնաւորութեանն յերրորդութենէն մարմնացելոյ Բանին, որ է մի Տէր Յիսուս Քրիստոս, որով ամենայն, որ փառաց և զօրութեան զՔրիստոսոյ անուն յինքն պարունակէ, որ ոչ սոսկ մարդ, այլ Տէր փառաց, որ վասն մեր խաչեցաւ, որ ոչ թերեւս այլ ինչ փառաբանութիւն ի ներքս բերի, որով փառաբանի խաչեալն և այլ որով փառաբանի Բանն յերրորդութեանն, որում կրկնի ամենայն ծունր երկնաւորաց և երկրաւորաց և սանգարամեալանաց: **

Այսպէս ես զայս սակաւօք ինչ ձեզ հարկեցայ գրել, զի մի լուսութեամբ արտմե-

ցուցից զձեզ, աղայեմ զի աստուածասիրաբար բարեկամութեամբ և իմաստակիր մտաւորութեամբ ընկալիք զառ ի յինէն ասացեալսդ, և եթէ գիր բանից տգիտաբար ինչ լսեցաց ձերոց ծեքիցի, * զհասարակաց մարմնոյս բնութեան տկարութիւն և զտգիտութիւն ծանուցեալ շնորհեցէք մեզ, եւ թէպէտ և իմն բտեբիրարն իմացմունք, այլ հաւատամ ոչ միտել, կամ թիրմլ սրտից ձերոց, որ էք իսկ հաստատուն սիւնք եկեղեցւոյ, այլ ախորժաբար և բարեօքապէս խրատեալ և յանգիման կացուցանել զասումն ասողիս, և սրտիւ հաւատալ յարգարութիւն և բերանով խոստովանել ի փրկութիւն, զի հաւատով փառաւորեսցի ամենեցունցն Աստուած, և ոչ քննութեամբ ինչ ի վերայ բնութեան աստուածութեան հասեալ խորհտիցիմք: Այսուհետեւ կրճիմն բարձցի և գանձն քակեսցի և միջնորմն յատակեսցի և իւրաքանչիւր ոք ի մէջ հաստատեսցի ի մի նոր մարդ, յոր կոչեաք ծննդեամբ սուրբ ուսղանին, և աղօթանուէր բանն տէրունական ի մեզ յագրաեալն էր գործեսցի: **

Թէ Որպէս ես չայր, ի քեզ և Գու յիս կամիմ և սոքա ի մեզ իցեն: *** Այսպէս եղիցուք կատարեալք ի մի ամենայն հաւատացեալք մարմնացելոյ Բանին կենաց, և փառքս տոցոք չոր և Որդւոյ և Հոգւոյն: ***

* օր. Ժողովք: ** Հոռմ. Ժ. 10: *** Պէտք է լինելը երեւի. ներգործեսցի: **** Յովհ. Ժ. 21: ***** օր. արդոյ, այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն: - Զայս թուղթս սուրբն Ներսէս Լամբրոնացի եպիսկոպոս տարեալ եղև ի Կոստանդնուպոլիս հրամանաւ Գրիգորի կաթողիկոսի եւ Լեւոնի բարեպաշտի արքային:

** Փիլիպ. Բ. 10:

ԱՆՆԻԱ ՇԻՐԱԿԱՅԻ

Բ

Հիրակացու վերին աստիճանի հետաքրքրական երկասիրութիւններից մէկն է անշուշտ նրա Թուարանական Խնդիրների Ժողովածուն, որ կրում է Յաղագս Հարցման և Լուծման վերնագիրը: Նշանաւոր ոչ միայն իրրե առաջին թուարանական աշխատանքը մեր հին մատենագրութեան մէջ, այլ մանաւանդ իրրե պատմական, տեղագրական, սովորութեանց ու բարքերի վերաբերեալ տեղեկութիւններով լի և հոծ մի գրութիւն, որ տալիս է մեզ միանգամայն և նոր բաների ու տեղիքների բաւական մեծ քանակութիւն և ընդլայնում է մեր տեսութեան սահմանները՝ այդ անցած դարերի վերաբերութեամբ:

Բոլոր ջանքս է եղել ընդգիրը ուղիղ վերծանել և ճշտել, երկու տարի առաջ ինձ յաջողեց գտնել Հիրակացու այս երկասիրութեան մի օրինակը Գէորգ Աթուրդիկոսի Յուցակում—այս հրատարակութեան Բ օրինակը—որ սակայն սխալաշատ էր և կարօտ մեծ սրբագրութիւնների, Այբբենական թուանշանների սովորական չիֆթութիւններից (գ—զ, զ—զ, Մ—Տ—Ո, և լն) առաջացած վրիպակների ուղղելը՝ հաւանական ենթագրութեանց վրայ հիմնուած՝ չէր բաւել անշուշտ, եթէ չունենայինք Լուծմանց մէջ և պատասխանի թուերը, որոնք և իրրե հաստատուն կառույցներն ինձ վերականգնելու համար տաւերի չիֆթութիւնից առաջացած վրիպակների մեծագոյն մասը ամենայն յաջողութեամբ:

Հայր Մեսրոպը, որ ներկայ էր լինում շատ անգամ իմ մանրակրկիտ ջանքերին, ուղղուած այս թուարանական խնդիրների ընդգիրը վերականգնելուն, ցոյց տուեց ինձ մի նոր, լաւագոյն օրինակ այս գրութեան, որին ինքն հանգիստ էր ժողովածունը ցուցակագրելիս, որով և գործը մեծապէս դիւրացաւ: Այս նոր օրինակը—հրատարակութեան Ա օրինակը—ոչ միայն գլխովին արգարացրեց իմ բոլոր սրբագրութիւնները, այլ և պարզեց մնացած մութ